Románia felzárkózási esélyei

KÁDÁR BÉLA

Hosszú távú történelmi visszapillantásban jól látható, hogy az egyes országok sikeres fejlődését vagy lemaradását, azaz a fejlettségi szintkülönbségek kialakulását, bár országonként és koronként váltakozó mértékben, de részben belső, nemzeti, részben külső, nemzetközi folyamatok, természetföldrajzi adottságok, kulturális tényezők, politikai sajátosságok, a kedvező vagy kedvezőtlen történelmi csillagállás következményei magyarázták. Ezek függvényében a napóleoni háborúk után a legfejlettebb és legelmaradottabb európai országok GDP-jének szintje között 2:1, a kor legfejlettebb országa, Anglia és India GDP-jének szintje között 3:1 különbség alakult ki. A szabad versenyes kapitalizmus időszaka, az erőforrások áramlási korlátainak fokozatos lebontása, majd a globalizációs folyamatok elmúlt harmadszázadban bekövetkező kiteljesedése világméretekben felgyorsította a gazdasági növekedés ütemét, az egyes országok közötti kapcsolatok elmélyülését, a civilizációs folyamatok elterjedését, az országok, térségek, vállalatok közötti verseny kiéleződését.

A gazdaság térbeli tágulásának, liberalizálódásának jótékony hatásai – amint azt a német nemzetgazdaságtan már több mint másfél évszázaddal ezelőtt jelezte – egyenetlenül oszlanak meg az egyes országok között, s aránytalanul nagy mértékben összpontosulnak az adott korszak legfejlettebb s leghatalmasabb országainak javára, így a legfejlettebb és legelmaradottabb országok közötti különbségek megsokszorozódtak, s jelenleg monetáris paritásban csaknem százszorosukra nőttek. Bár a GDP korántsem egyedüli fokmérője a fejlettségi szinteknek, a gazdaságok térbeli differenciálódásának, polarizálódásának megnövekedése ma a globális gazdaság egyik legsúlyosabb feszültségforrását jelenti. Kezelése egyrészt világgazdasági kihívás, másrészt a lemaradó országokban e különbségek csökkentése, a *felzárkózási* folyamat beindítása és felgyorsítása a kormányzati gazdaságpolitikák kitüntetett, központi céljává vált.

A román államterület gazdasági fejlődését a történelmileg tartósan kedvezőtlen geopolitikai helyzet, a tatárdúlások, majd a török hódoltság évszázadai – Erdély részleges kivételétől eltekintve – leszakították az európai fejlődés fő vonulataitól. A második világháború előtti több mint fél évszázados időszakban a romániai modernizáció felgyorsult, s az 1 főre jutó GDP színvonala 1937-ben az akkori nyugat-, észak- és közép-európai átlagnak 36%-át érte el a Népszövetség közgazdászainak becslése szerint. A második világháború utáni társadalmi-gazdasági s a kilencvenes években kevéssé sikeres rendszerváltás következményeként a leszakadás mértéke ismét növekedett, s az 1 főre jutó román GDP 2003-ban az akkori uniós átlagnak a 26%-ára rúgott. Az 1989–2001 közötti időszakban a vásárlóerő-paritáson számolt román GDP 16%-kal csökkent, míg a rendszerváltó közép-európai országok átlagában 13%-kal nőtt.[1]

A román társadalomban kevéssé tudatosult Románia tényleges gazdasági súlya a globalizálódott nemzetközi kapcsolatrendszerben. A politikai életben lehet még hasznosítani a „România Mare” mítoszát. A gazdaság világában viszont tény-kérdés, hogy Románia a világ népességének alig több mint 3 ezrelékével, a világ GDP-jének monetáris paritáson számolva 1 ezrelékével, vásárlóerő-paritáson alig több mint 2 ezrelékével csekély s 1989 óta is lecsökkent világgazdasági súlyú aránya világgazdaságban 1938-ban 7 ezrelék, ma 2,5 ezrelék, ebből fakadóan csekély nemzetközi alkuerejű ország. A felzárkózási követelmény az EU-tagországok, illetve tagjelölt országok közül legalacsonyabb fejlettségi szintűnek minősített Romániában kimagaslóan erőteljes, s a racionális gazdaságpolitika középpontjában kell hogy álljon.

Gazdaságtörténeti tapasztalatok szerint a viszonylagos elmaradottság racionális fejlesztéspolitika esetén „ceteris paribus”, fejlődésgyorsító hatású lehet, lehetőséget kínál az utolérési effektus kiaknázására a más országokban kifejlesztett technológiák, struktúrák, tudás, tapasztalatok átvételével, a másutt zsákutcába torkolló szakaszok, útkeresések elkerülésével. Ugyanakkor a gyorsított román felzárkózás különlegesen megnehezült globális terepen többszörös átalakulási dimenziókban bontakozik ki. Szinte történelmi párhuzamossággal kell átlépni a korábbi parancsuralmi gazdaság, befelé forduló társadalmi-gazdasági modell elmaradottság környezetéből a piacgazdaság, a regionális integráció és ipari tömeggyártó valamint tömegfogyasztó társadalom viszonyai közé. Igazodnia kell az ipari társadalomból már kilépő, a tudásintenzív gazdasági növekedés feltérképezetlen útján járó fejlett országokhoz, illetve a velük kialakítható együttműködés követelményeihez. A felzárkózási folyamat sokrétűsége így eleve igen kifinomult és kreatív fejlesztési stratégiát követel, hiszen a világgazdaság környezeti feltételeinek, hajtóerőinek, a technikai-technológiai folyamatoknak változásai –

nagyhatalmi állítások és törekvések ellenére – nem teszi célszerűvé a történelmi megkéséssel korszerűsödő országok számára az élenjáró nagy országok fejlődési útjának, gazdaságpolitikai gyakorlatának, intézményes megoldásainak lemásolását. Ugyanakkor a sikeres felzárkózási stratégia történelmi szempontból közös vonását a törekvés jelenti a tartósan dinamikus országokhoz való földrajzi közelség s tágabb értelemben vett kulturális közelség előnyeinek kiaknázására valamint a gazdasági, intézményrendszeri, politikai távolság csökkentésére.

A gazdasági fejlődés globalizálódása, az áru- és tőkeáramlás szabadságának megnövekedése, a technológiai fejlődés felgyorsulása, a fejlődő országok, különösen Kína és India berobbanása a nemzetközi gazdasági kapcsolatrendszerbe világméretekben kiélezte a versenyt, és az egyes országok, régiók, vállalatok sorsának alakulásában meghatározó jelentőségűvé tette a *versenyképességet*, így a felzárkózni vágyó országok racionális gazdaságpolitikájának középpontjában a versenyképesség javítása áll. Bár a tudomány világában nem alakult ki szakmai egyetértés arról, hogy miként használják és definiálják a versenyképesség fogalmát, a gazdasági gyakorlatban, stratégiai gondolkodásmódban valóságot leképező szemlélet érvényesül.

Korunkban - a vállalatgazdászok bánatára – a versenyképesség nem egyszerűen ár- és költségalapú tényező. A gazdasági fejlettség, munkamegosztás kialakult magasabb fokán globális piacokon ugyanis nem egyszerűen termékek versenyeznek, hanem a termékek közvetítésével technológiai, pénzügyi, infrastrukturális, államigazgatási, társadalom-ellátási, környezetvédelmi rendszerek mérkőznek egymással. A versenyképesség így nem egyszerűen vállalatgazdasági, hanem *átfogó gazdasági-társadalmi fogalom.* A globális gazdaságban persze a nemzetközi versenyképesség nem mérhető a gazdaság vagy a jövedelmek szintjével, hiszen ebben a múlt öröksége és versenyképessége, a felhalmozott pénzügyi vagy természeti erőforrások gazdagsága is tükröződik. A stratégiai játékok szellemében a gyors ütemben változó világban a versenyképesség dinamikus kategória, amely leegyszerűsítve különféle világ-összehasonlításban számolt részesedési arányok tartós alakulásában, teljesítményszintekben tükröződik.

A Lausanne-i Institute for Management Development 2004. évi évkönyve 322 makróökonómiai, infrastrukturális és kormányzati valamint üzleti hatékonyság ismérv alapján rangsorolta a világgazdaság 60 szereplőjének versenyképességét. Az összesített listán Románia az 54. helyet foglalja el, Észtország a 28., Szlovákia a 40., Magyarország a 42., Csehország 43. helyet kapta.[2] Románia helyezése a vizsgálat szerint viszonylag kedvező a pénzügyi, munkaügyi, kereskedelmi versenyképesség terén. Ugyanakkor a versenyképesség nemzetközi összehasonlításban igen kedvezőtlen az intézményrendszer, gazdasági jogalkotás, tudományos-technikai és egészségügyi infrastruktúra, gazdasági jogalkotás, életminőség, társadalmi értékrend és magatartás szempontjából.

A fenti rangsorolások természetesen vitathatók, de bizonyos gyengeségekre eleve felhívják a figyelmet, s az üzleti döntéshozók világában hitelesek. Más megközelítésben érdemelnek figyelmet a gazdaság kedvezőtlen szerkezeti mutatói. E szempontból talán nem is annyira a globális, hanem a szubregionális összehasonlítások tanulságosabbak, hiszen a nemzetközi nagyvállalatok kapcsolatépítési stratégiája regionális hídfőállások kiépítésére törekszik, így Romániát a délkelet-európai-balkáni térség többi országával állítja szembe partnerválasztási döntésekben. Nemcsak nemzetközi és európai, hanem délkelet-európai országokkal összehasonlítva is kedvezőtlenek a román gazdaság szerkezeti mutatói. A mezőgazdaság aránya a GDP-ben 15%, e hányad a balkáni országok közül csak Albániában magasabb.[2] A szolgáltató szektor aránya Albánia kivételével ugyancsak a legalacsonyabb Európában (50%). Bizonyos mértékig versenyképességi fokmérő a külkereskedelmi egyensúlyhiány mértéke is. A román kivitel 2004-ben a bevitelnek csupán 71%-át (a megelőző két év átlagában 74%-át) fedezte. Szerkezetileg elmaradott a román kivitel, amelynek több mint egyharmada ruházati és bőripari, egynegyede ásványi és kohászati termék. Ez a termékstruktúra igen széles sávon ütközik a világgazdasági túlkínálat és a fejlődő országok versenyének következményeibe. E helyzet még kedvezőtlenebb az Unió piacain, ahol a ruházati, textilipari valamint cipőipari termékekre jutott a kivitel fele. A román versenyképesség fő forrását jelenleg az alacsony bérek jelentik. A bruttó átlagkereset 2003-ban Romániában nem érte el a havi 200 eurós szintet,[3] amely a cseh, lengyel, magyar szint kevesebb mint 40%-a, a szlovák szint 60%-a volt. A közép-európai országok könnyűiparának zsugorodása, kitelepülése középtávon Románia komparatív bérelőnyei alapján még hozhat előnyöket, illetve az iparkitelepülési veszélyeket középtávon késlelteti. A nemzetközi könnyűipar térbeli átrendeződésének következményei azonban időbeni eltolódással jelentkeznek, s már most is a termékszerkezet nemesítését sürgetik.

Nemzetközi tapasztalatok szerint a szerkezeti korszerűsödés, műszaki fejlődés és a növekedésgyorsulás az elmúlt fél évszázadban rendkívül szoros összefüggést mutatott a külföldi közvetlen tőkebefektetések sűrűségével. Az EBRD 2002-es évi *Transition Reportja* szerint 1989 és 2002 között 9 milliárd dollár összegű külföldi direkt tőkét fektettek be Romániában. Az állomány az elmúlt két év során további 3 milliárd dollárral nőtt, így az 1 főre jutó külföldi tőkebefektetések nagyságrendje kereken 540 dollárra rúgott, ami egytizede a Csehországban és Magyarországon elért befektetési sűrűségnek, s még balkáni összehasonlításban is elmarad Horvátország, Bulgária és Macedónia mögött.

Az elmúlt másfél évtizedben a román politikai közélet a szokásos pártharcok mellett viszonylag nagy figyelmet fordított a nemzetállam és a nemzeti tudat újjáépítésére, s ettől korántsem függetlenül viszonylag lassú volt a piacgazdasági átalakulás és a demokratizálódás folyamata. A magánszektor aránya a bruttó belföldi termékben 2003-ban még csak 65%-ot tett ki.[4] Az ezer lakosra jutó kis- és középvállalatok száma 13,6, azaz jóval szerényebb, mint a közép-európai valamint a többi balkáni országban, Szerbia kivételével. Az országok hitelképességét minősítő 100 pontos skálán Románia 34 pontot kapott a közép-európai országok 59 pontos, Horvátország 47 pontos, Bulgária 40 pontos átlagával szemben.[5]

A múlt öröksége alapján készíthető leltár szerint nemcsak európai, hanem szubregionális vetületben is a Románia előtt álló felzárkózási követelmények rendkívül nagyok. Sajnálatos módon az élvonalhoz és az átlaghoz viszonyított lemaradás mértéke éppen azokon a területeken a legnagyobb, amelyek kulcsfontosságúak a Romániát érő stratégiai kihívások, így a piacgazdasági átalakulás befejezése, európai integrálódás és tartósan fenntartható gyorsított növekedés sikeres megválaszolása szempontjából, így a más országokhoz viszonyított lemaradás mértéke különösen figyelemreméltó az intézményrendszer működési hatékonysága, az infrastruktúra fejlettsége, a humán- és technológiai erőforrások kiaknázása szempontjából. A világban és az európai térségben kibontakozó tudásintenzív növekedési pályán aligha lehet gyorsított ütemben haladni e felzárkózási *szűk keresztmetszetek* felszámolása nélkül.

A felzárkózási kihívások megválaszolása szempontjából kedvező előjel, hogy az ezredfordulóval beköszöntő növekedési szakaszváltás jelzi, hogy Románia – bár a rendszerváltó országoknál nagyobb megpróbáltatásokkal s késlekedéssel – túljutott a piacgazdasági átalakulás legnehezebb szakaszán. A kimagaslóan gyorsütemű növekedés, az infláció megfékezése, az exportexpanzió, az államháztartási deficit lefaragása figyelemreméltó nemzetgazdasági teljesítmény, amely a román gazdaságba vetett nemzetközi bizalmat erősíti.

A román felzárkózás fontos hajtóereje lesz az Európai Unióhoz való csatlakozás. Románia külgazdasági kötődése az Unióhoz egyértelmű, a kivitel háromnegyede már ma is az Unió tagországaiba irányul. A fő felvevőpiaci partnerrel kialakított kapcsolatok intézményesítése így kitüntetett nemzetgazdasági érdek. A tagság az Unióban javítja Románia erőforrás-szerzési esélyeit, részint a tagság nyomán várható növekvő külföldi tőkebefektetések, részint az uniós alapok igénybevétele révén, részint a nagyobb pénzügyi biztonság és az olcsóbb hitelszerzési lehetőségek révén. A tagság elvileg a gazdasági-kereskedelempolitikai érdekérvényesítés feltételeit is javítja. Felértékeli Románia stratégiai jelentőségét, hiszen az Unió következő évtizedre tervezett balkáni kibővülése, illetve bizonytalan, későbbi időpontban várható nyomulása Kis-Ázsia és a kőolajtermelő közel-keleti országok felé közvetítői, felvonulási-logisztikai bázisszerephez s ebből fakadó hozamokhoz juttatja Romániát.

Az uniós tagság előnyeinek kiaknázása természetesen teljesítményjavítási kényszert, reformgyorsítást, a politikai-gazdasági szereplőkkel szembeni magatartási követelmények teljesítését igényli. Ugyanakkor az Unió is régóta esedékes modernizációs reformokat kényszerít ki valamennyi tagországban, s elősegíti az alkalmazkodást a változó regionális és globális feltételekhez. A román csatlakozás a regionális nagytérséghez a gazdasági környezet oldaláról is hirtelenül megnöveli a versenykövetelményeket. Az Unió külgazdasági politikájának, alacsonyabb vámvédelmi színvonalának, a fejlődő országok csoportjaival kialakított szerződéses kapcsolatainak átvétele, a Románia biztonságosabbá váló piacán 2007 után megjelenő, korábban még tartózkodó kis- és középvállalati konkurencia sok vállalat és alágazat számára erőteljesen élezi a versenyt. A tagság erről az oldalról is változtatási, teljesítményjavítási, azaz felzárkózáshoz vezető kényszereket erősít fel.

A felzárkózási kihívás nagy kreativitást kíván a román gazdaságpolitikától. Az elmúlt négy évben követett fiskális és monetáris politika, a csatlakozást előkészítő reformok jelentősen javították Románia nemzetközi megítélését. Ugyanakkor a román gazdaságpolitikát a fejlesztéspolitikai, illetve távlati fejlesztési stratégiai szemlélet gyengesége jellemzi. A globális versenytársadalomban s külgazdaságilag sebezhető országokban különös felelősség hárul az államra a hosszú távú fejlő-

dés szempontjából előnyös szakosodás kialakulásában, a világgazdasági pozíciók erősítéséhez vezető kompetitív előnyök megteremtésében, a nemzeti versenyképesség erősítésében, a belső integrálódásban, a külső sebezhetőség, egyoldalú függőség csökkentésében. A korábbi japán, dél-koreai, szingapúri, malájföldi, finn, ír példák jelzik, hogy a globalizáció környezetében működő piacgazdaság aktív állami szerepvállalásra támaszkodó felzárkózási útja járható. A közepesnél gyengébben fejlett, felzárkózásra törekvő Romániában a strukturális és intézményes reformok végrehajtása, a korábban kialakult szerkezeti aránytalanságok felszámolása, a fizikai és humán infrastruktúra fejlesztése, a mindinkább sokszektorúvá váló gazdaság és társadalom működtetésével együtt járó koordinációs feladatok megnövekedése, az Unió balkáni és ukrajnai kapcsolatjavítási törekvéseiből fakadó potenciális közvetítői szerep kialakítása, az uniós források megszerzése és hatékony hasznosítása nem várható a piaci mechanizmusoktól, hanem *az állami szerep újragondolását* s a fejlesztési stratégia kialakítását és végrehajtását igényli. A közszféra karcsúsítása természetesen versenyképességi követelmény, hiszen a világpiacon államigazgatási rendszerek is versenyeznek, a jelenlegi szakaszban viszont prioritásnak számít a működés minőségi feltételeinek megteremtése, az adóigazgatás, bíróságok, belügyi szervek megerősítése, az infrastruktúra fejlesztése, a korrupció megfékezése.

A fejlesztési stratégia fontos dimenziója a *külső erőforrások* megszerzése. Az elmúlt fél évszázad gazdaságtörténete egyértelműen szemléltette, hogy igen szoros korreláció mutatható ki az egyes országok felzárkózási teljesítményei és a külföldi tőkebefektetések sűrűsége között. Jelenleg a nemzetközileg nem számot tévő nagyságrendű romániai külföldi tőkebefektetések kimagasló arányban, 60%-ban összpontosulnak a feldolgozóiparra. E befektetések zöme ma tőkeigényes kohászati és vegyipari, illetve munkaigényes könnyűipari ágakra jut. A külföldi befektetések jelenleg és középtávon az exportbázis szerepét töltik be. Románia hosszabb távú komparatív adottságai alapján viszont kívánatos volna a gépkocsigyártás, az elektroipar és idegenforgalom irányába terelni a befektetéseket.

A tőkevonzási képesség erősítése viszont megköveteli az infrastruktúra fejlesztését, magyarországi tapasztalatok is jól jelezték, hogy a külföldi tőkebefektetések földrajzi nyomvonala egybeesett az autópályák kiépítettségével. A költségvetési deficit mértékét az elmúlt években követett stabilizációs politika igen alacsonyra szorította, holott a nemzetközi pénzpiacok, sőt regionális és nemzetközi szervezetek újabban jóval kevésbé érzékenyek az egyensúlyhiány problémáira, mint egy évtizeddel ezelőtt.

Az infrastruktúrafejlesztés elválaszthatatlan a *területfejlesztéstől* és térséggazdálkodástól. A romániai gazdaság térszerkezete rendkívül egyenetlen. Bukarest térségének egy főre jutó jövedelemszintje közel háromszorosa az elmaradottabb északkeleti országrészeknek, de a legfejlettebb nyugati és középső országrészek jövedelemszintje is alig haladja meg a bukaresti átlag felét. Ilyen körülmények között az európai integráció előnyeinek kiaknázását gátolja egyrészt a belső integráció gyengesége, másrészt a szomszédos európai tagországokkal összekötő infrastruktúra fejletlensége. A Közép-Európát átszelő fejlettségi lejtő – amely Münchenből kiindulva délkeleti irányban Budapesten át Bukarestig a viszonylagos fejlettségi-jövedelmi szintek csökkenésében tükröződik – az integrációs és modernizációs hatásokat is előreláthatólag ennek megfelelő sorrendiséggel és intenzitással közvetíti Románia nyugati országrészeitől déli és keleti irányban. E várható folyamatot már ma is jelzi, hogy a romániai külföldi tőkebefektetések, külföldi vállalkozások sűrűsége Bukarest kivételével Nagyvárad, Arad, Temesvár térségében a legnagyobb. A rákapcsolódás az európai integrációs folyamatokra, az ebből fakadó felzárkózási esélyek kiaknázása feltételezi – csehországi, szlovákiai, lengyelországi és magyarországi példák nyomán – a nyugati országrészek infrastruktúrájának, mindenekelőtt az erdélyi autópályának kiépítését. Ez nagyobb horderejű stratégiai prioritás, mint a költségvetési egyensúly néhány ezrelékes javítása.

A felzárkózásgyorsítást megalapozó tágabb értelemben vett versenyképesség-javítás társadalmi összetevői is döntő szerepet játszanak. Az európai integrációs folyamatokat a francia-német történelmi kiengesztelődés erősítette fel. A társadalmi együttműködés szorossága, a konszenzuskultúra fejlettsége a globális és regionális környezetben versenyképességi tényező. A felzárkózás széles körben hangoztatott sikerfeltétele a globális gondolkodás és a lokális cselekvés harmóniája. Stratégiai fejlesztési programok és helyi cselekvések sikere fejlett konszenzuskultúrát feltételez helyi és központi szinten egyaránt. A társadalmi felkészítés sorrendiségi racionalitása ajánlja az erre irányuló erőfeszítések összpontosítását azon országrészekre, amelyek földrajzi helyzetük, viszonylagos társadalmi-gazdasági fejlettségük, történelmi örökségük alapján jelenleg a leginkább képesek a modernizációs impulzusok leggyorsabb és leghatékonyabb kiaknázására, a modernizáci-

ós hordozóerő, európai „integrációs kovász” szerepének betöltésére. A helyi, kis- és nagytérségi fejlesztési koncepciók erőforrás-kataszterek elkészítése, a nemzetközi és regionális szervezetekben szakértőként, alkalmazottként, politikusként a szülőföldjük, régiójuk érdekeit képviselő „bajnokok” kiválasztása, a lakosság felkészítése és mozgósítása szintén felzárkózási sikerfeltétel.

A történelmi széljárás Bizánc bevétele óta fél évezreden át kedvezőtlen volt Délkelet-Európa számára. Ma a térség a változó széljárás nyomán felértékelődik, az európai gazdasági növekedés dinamikájának súlypontja kelet, délkelet felé tolódik. A széljárásváltozás felzárkózási szolgálatba állítása a mai közgazdász generáció nagy feladata.

Irodalomjegyzék

[1] Knogler V. – Vincentz F.: *EU Erweiterung*, Ost-Europa Institut, Working Paper, München, 2004.

[2] IMD *World Competítiveness Yearbook*, Lausanne, 2004.

[3] KOPINT-DATORG *Adatbázis Konjunktúrajelentés* (2005)

[4] EBRD Transition Report, London, 2003.

[5] Falcetti E. Sanfey P. – Taci A.: *Bridging the gaps*. EBRD Working Paper No.80, 2003.

România a globalizáció és az európai integráció fényében

MOLDOVEANU MARCEL

A fejlődés filozófiájának mélyből jövő mozgatórugóinak megértése és értékelése most, a század- és ezredfordulón, és ezáltal a gazdasági és egyetemes szociál-politikai gondolkodás nemzetközi kapcsolatokat érintő nagyszabású eszméinek tekintélyes és hozzáértő szétválogatása és értelmezése tagadhatatlanul *nagyszabású pluridiszciplináris tevékenységet, nagy felelősségvállalást és egyesített erőfeszítést* igényel az elemző-összesítő szakhatóságok, a döntéshozók, a tudományos intézetek és általában a civil társadalom részéről.

Ahhoz, hogy ez a próbálkozás sikerrel járjon, a *globalizáció és a területi integráció új dimenzióit kell a tudomány segítségével felmérni, pontosabban átvilágítva a román társadalomban jelen levő bonyolult gazdasági és társadalmi jelenségeket*, valamint a nemzetközi kapcsolatok század eleji és ezredév eleji fejlődésének alapkoordinátáit, emellett számolni kell azokkal a jelentős és gyorsan beálló változásokkal, amelyek a világ nagy geostratégiai és gazdasági területeire jellemzők.

A jelenlegi „globalizációs hullám” vonzásában, amelyet a technológia és az információ robbanásszerű változása és ezek világméretű forgalmazása, a kereskedelem és a tőke liberalizálása (egy világméretű pénzügyi piac kialakítása), a termelés nemzetközivé tétele, a fejlődés természetvédelmi tényezőjének előtérbe kerülése és a nemzetközi cégek szerepének eddig sohasem látott megnövekedése jellemez, figyelembe veendő az is, hogy a legműködőképesebb gazdasági rendszerek tudtak a leggyorsabban és leghatékonyabban integrálódni a világgazdaságba.[1]

Mugur Isărescu professzornak, a Román Nemzeti Bank elnökének szavai szerint „ebben a hatalmas forrongásokkal tele időszakban, a történelemnek vagy a történelem végének ezekben a pillanataiban, ahogyan azt egyes gondolkodók állítják, egyre nyilvánvalóbb, hogy a világ menetének uralkodó irányzata a globalizáció.”[2]

Véleményem szerint az alapvető problémát annak felmérése jelenti, hogy az a két jelenség, amely meghatározza a nemzetközi kapcsolatok fejlődését, nevezetesen a *globalizáció és a területi integráció, egymás ellen vagy egymást erősítve* hat. A tudomány és kultúra jeles képviselői, az elemzők és a politikusok majdnem teljes összhangot képező véleménye erről az, hogy a két jelenség nagyjából erősíti egymást, és nem egymás ellen hat.[3] Frederique Sachwakd professzor szerint a globalizáció és regionalizáció egy erőteljes kölcsönös függési és versenyfolyamat körülményei között fejlődik egy olyan piacon, ahol mind szigorúbb szabályok lépnek érvénybe.[4]

Hangsúlyozandó viszont, hogy annak ellenére, hogy nagy külső és belső tényezők okozta anyagi és pénzügyi nehézségekkel küszködnek maguk is, a térségek és kistérségek integrációs és együttműködési szervezetei (csoportosulások, közösségek, egyesületek stb.) – amelyeknek mind fejlett, mind fejlődő és átmeneti helyzetben levő országok tagjai – nagyrészt életképes megoldásokkal állnak elő a gazdasági és társadalmi élet újraélesztésére, aránylag rugalmas formákat alkalmaznak, és azon igyekeznek, hogy megfeleljenek a globalizáció új koordinátáinak, kiegészítve azokat.

[1] Az ipar globalizálása: 2000 utáni következmények a fejlődő országokra nézve, UNIDO jelentés, Bécs, 1996 december.
[2] Mugur Isărescu: *Gondolatok a gazdaságról*, a Román Tudományos Akadémia Összehasonlító és Összeegyeztető Gazdasági Intézete, Expert Kiadó, Bukarest, 2001, 73. o.
[3] Moldoveanu Marcel: *A világ sora az ezredfordulón*, a Román Tudományos Akadémia Összehasonlító és Összeegyeztető Gazdasági Intézete, Expert Kiadó, Bukarest, 2003, 13. o.
[4] Frederique Sachwakd: *Európa és a globalizáció*, Flamarion Kiadó, Párizs, 1997.

Tagadhatatlan, hogy a globalizációnak ebben a légkörében (amelyre a világ államainak egyre erőteljesebb egymástól való függése is felhívja a figyelmet) a szellemi értékek hangsúlyozása valamint a gazdasági, technikai és beruházási változások liberalizálása következtében „*a gazdasági határok*" nagyon rugalmassá váltak.

Ugyanakkor abból a tényből kell kiindulnunk, hogy a jelenlegi gazdasági helyzetben, amikor a fejlett és fejlődésben levő országok közötti gazdasági különbségek továbbra is fennmaradnak és egyre erősödnek, a globalizáció nagy esélyt jelent a fejlődésre, ám a gazdaság „veszteseinek" szigorú feltételeket szab és nem kívánt hatásokat tartogat. Gyakran és jogosan emlegetett példái ennek a peremre szorulás, a hátrányos helyzetű státus és a felzárkózáshoz szükséges strukturális változtatások mindazon nehézségei, amelyek komoly társadalmi problémákat vonnak maguk után. Az országok közötti gazdasági különbségek fennállásának és erősödésének egyik magyarázata minden bizonnyal az, hogy az Észak és Dél közötti dialógus a nemzetközi kapcsolatok egyes nagyon fontos problémái terén nem működik.

Az integráció a világ nagy földrajzi-gazdasági és stratégiai területein kibontakozó folyamatáról világhírű elemzők és szakemberek azt állítják, hogy egészében pozitív fejlődést mutat és jótékony hatással van a gazdasági növekedésre, a kereskedelmi ügyletekre és a beruházás változásainak erősödésére, valamint az egyes térségek érdekeit szolgáló, sürgősen megvalósítandó gazdasági célkitűzések megvalósítására, de ugyanakkor hatalmas nehézségekkel kell szembenéznie az integrációra vállalkozónak, amelyek főleg az anyagi források szűkösségének és hiányának köszönhetőek.

Mivel a globalizáció és regionalizáció közötti kölcsönös függési viszony egyre erősödő tendenciát mutat, az Európai Unió arra kényszerül, hogy „támadó stratégiát" alkalmazzon, azaz olyan járható utakat és módokat találjon, amelyek hatására még szorosabb együttműködés legyen közte és más nagyobb geostratégiai és gazdasági térségek között, mint pl. Amerika (a Latin-Amerika felé irányuló Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény óta), Ázsia – Csendes óceán térség, a volt Szovjetunió, Afrika és Közép-Kelet.

Véleményem szerint ebben a többpólusú világban, amelyben a nemzetközi kapcsolatok középpontjába hamarosan új helyi és nemzetközi fontosságú nagyhatalmak fognak kerülni (Kína, Oroszország, Brazília, India) az Európai Unió és általában Európa szerepe az kellene legyen, hogy komolyabban latba vesse tekintélyét a geostratégiai, regionális és világgazdasági egyensúly megvalósítása érdekében, a „nyitottság diplomáciáját" vállalva fel, amely a párbeszéd és együttműködés, illetve a komoly gazdasági megalapozás által eszköze lehet a századelő és ezredelő nagy kihívásai – mint pl. az egyes államok közötti fejlettségi fok hatalmas eltérései, a helyi és világbiztonság megvalósítása – gyorsabb és hatékonyabb megoldásának.

Véleményem szerint az Európai Uniónak abban is nagy felelőssége van, hogy a nemzetközi szervezetek és intézmények tevékenységét újraélessze, és az Egyesült Nemzetek Szövetségének univerzális kihívását újra megerősítse.

Az Európai Unió egyik legfontosabb célkitűzése, amelyet továbbra sem szabad szem elől téveszteni, a béke és biztonság fenntartása a közép- és kelet-európai földrajzi-gazdasági térségben. Ezt a célt csak a gazdasági, tehnikai, pénzügyi együttműködési projektek megsokszorozásával, illetve a jog, az átveendő törvények és a közösségi gyakorlat terén való együttműködés által lehet megvalósítani.

Azt tartom, hogy kistérségi szinten Románia és Magyarország geostratégiai helyzete révén jelentős anyagi és szellemi értékpotenciált mutathat fel, amely hamarabb is bekerülhet a térség gazdasági körforgásába. A közép- és délkelet-európai térség, a maga jelentős bányászati és mezőgazdasági forrásaival, aránylag jól fejlett infrastruktúrájával, a Rajna–Majna –Duna Csatorna megnyitásával kapott előnnyel és magas képzettségű munkaerejével kedvező körülményeket nyújt bonyolult fejlesztési projektek megvalósítására is, főleg az ipar, a szállítmányozás, a távközlési eszközök és a turizmus területén.

Az évek során a térség instabilitása működési problémákat okozott az ipar, a kereskedelem és a turizmus területén, elriasztotta a külföldi befektetők nagy részét, és a kisebbségi vagy felekezeti problémák súlyosabbá válásával meggyorsította a menekültek kivándorlásának folyamatát.

A nemzetközi közvélemény belátta, hogy az eddig alkalmazott stratégiákat újra kell értékelni a gazdasági helyzet további romlását megakadályozandó, és így biztonságot teremtett egyik, a világbéke szempontjából legfontosabb térségben. Ez a probléma állt a középpontjában az ún. „regionális gazdasági együttműködéseket kezdeményező" és a „biztonsági intézkedések egyes aspektusait tartalmazó" programoknak.

Ezek a projektek és akcióprogramok egy regionális és világstratégiába illeszkednek bele, és működőképes gazdasági és politikai-diplomáciai együttműködési légkört igyekszenek teremteni Európa délkeleti részében. *A cél az, hogy a reform-*

folyamatok felgyorsuljanak és megszilárduljanak.

A stratégiai megközelítések terén meg kell említenünk a *Délkelet-Európai Együttműködési Kezdeményezést* – Southeast European Cooperation Initiative (SECI)–, amely az Egyesült Államok kezdeményezésére alakult meg, azt a célt tűzve maga elé, hogy a térség stabilitását és biztonságát megőrizze a gazdasági és természetvédelmi együttműködések megszilárdítása által. Ahhoz, hogy működőképes legyen, ezt a stratégiát gazdasági fejlesztési projektekre kell bontani, amelyek megvalósítása azonban inkább az Európai Unió feladata lenne.

A SECI-t hivatalosan 1996. december 6-án alakították meg, és a *Balkáni térség valamint a szomszédos térségek minden országa tagja*: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Macedónia, Görögország, Moldva Köztársaság, Románia, Szlovénia, Szerbia-Montenegró (amelyet eredetileg felfüggesztettek), Horvátország, Törökország és Magyarország. A *SECI programban* részt vesz az AEÁ, az Európai Unió és néhány nemzetközi gazdasági és pénzügyi szervezet is: az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, a Világbank és az ENSZ Gazdasági Bizottságának európai részlege.

Egyre többen helyeslik (joggal) azt a gondolatot, hogy a SECI tevékenységét más térségi együttműködési akciók is kiegészítsék, mint például a *„Közép-Európai Kezdeményezési Porgram" – (Central European Initiative-CEI) és a „Fekete-Tenger Térségibeli Gazdasági Együttműködési Program" – (Black Sea Economic Co-operation – BSEC).*

A Közép-Európai Kezdeményezési Programot 1989-ben indította el Ausztria, Olaszország, Magyarország és a volt Jugoszlávia. Később Csehország, Szlovákia, Lengyelország, Románia, Bulgária, Ukrajna, Fehéroroszország és Albánia is csatlakozott.

A regionális együttműködési stratégia egyik fontos tényezője a *Délkelet-Európai Stabilitás Egyezmény*, amely az Európai Unió kezdeményezésére jött létre az OSCE támogatásával. A Stabilitás Egyezmény jogilag politikai kezdeményezésnek számít, stratégiája pedig az, hogy tartós békeviszonyok megteremtésére fekteti a hangsúlyt. Ahhoz, hogy ez az Egyezmény működőképes legyen, alapját a gazdasági és társadalmi élet legfontosabb területeiről származó komoly és nagyon konkrét anyagi és technikai támogatás kell megadja. Az Egyezmény legfontosabb előírásai a következők:

– a gazdasági és politikai reformok támogatása és a demokratikus folyamatok felgyorsítása,

– a dél-közép-európai integrációs folyamat felgyorsítása a határmenti és regionális javaslatok és projektek megvalósítása és ezen projektek külföldi technikai és anyagi támogatása által,

– gazdasági kapcsolatok kifejlesztése az Európai Unióval és a világkereskedelmi rendszerbe való beilleszkedés: ennek érdekében a délkelet-európai térség kedvezményes kereskedelmi eljárásokban részesül.

A délkelet-európai térségbeli és más partnerekkel való együttműködés kifejlődése során nem annyira a körülmények (anyagi és pénzügyi megszorítások és elégtelenség, az átmeneti állapotok okozta belső zavarok) kell vonatkozási kritériumokul szolgáljanak ebben a folyamatban, hanem sokkal inkább a tárgyalópartnerek által meghatározott hosszú- és közép távú gazdasági-társadalmi stratégiák alapvető koordinátái.

Azt tartom, *hogy ha az összes közép- és délkelet-európai állam ugyanabba a regionális és globális gazdasági és tudományos-kulturális fejlődési folyamatba illeszkedik be, ez egy biztonsági pólus kialakulásához fog vezetni a régióban, amelynek aztán jótékony hatásai lesznek az európai és világépítési folyamatokra is.* Ebből a szempontból szükségesnek mutatkozik az összes volt jugoszláv állam teljes reintegrációja a közös egymüttműködési projektbe.

Ezen államok döntéshozó és elemző szerveinek együttes erőfeszítése, amely a fejlődés globális stratégiájának alapméretei szerint szerveződik és irányíttatik, elősegíti majd az álláspontok harmonizációját a közös fejlesztési célkitűzések megállapítása és a térség nemzetközi kapcsolatokban való tárgyalóképességének fejlesztése terén. Szükségesnek mutatkozik ugyanakkor egy tudományos és politikai-diplomáciai dialógus lehetőségének megteremtése is (konferenciák, kerekasztal-beszélgetések, kollokviumok stb.) annak érdekében, hogy az egyes partnerek egyezségre juthassanak a közös együttműködési programok tekintetében, a határidők és felelősségek pontos meghatározásával.

Hangsúlyozandó, *hogy a balkáni régió Stabilitás Egyezménye csak annyiban lesz működőképes, amennyiben gazdaságilag meg tudjuk azt alapozni.* A gazdasági fejlődés újjáélesztése és a gazdasági-társadalmi stabilitás megteremtése imperatuviszok a Balkán biztonsága szempontjából. A délkeleti térség prioritásai pedig az alapvető gazdasági problémák minél előbbi megoldása és a társadalombiztosítási rendszerek újjáépítése: a szegénység felszámolása és a munkanélküliség csökkentése, a lakosság egészségi állapotának és oktatásának javítása stb.

Ebben a helyzetben a konkrét programok és projektek támogatásában nagy szerepe van a nemzetközi közösségnek, és ezen belül a nemzetközi pénzügyi intézményeknek. Az *Európa Tanács Fejlesztési Bankja* (eredeti nevén Társadalmi fejlesztési alap) valódi európai szolidaritási mechanizmus, hiszen saját tőkén és tartalékösszegeken alapszik (több mint 4 milliárd euró)[5]. *Stratégiája szerint a Bank* főleg kis- és közepes vállalkozások fejlesztési programjait finanszírozza más nemzetközi intézményekkel való partneri kapcsolatok keretében, ilyenek az Európai Beruházási Bank, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank és a Világbank.

A közép- és délkelet-európai gazdaságok átszervezése és hatékonyabbá tétele folyamatának kettős dimenziója van: nemzeti és nemzetközi. Az együttműködés újjáértékelt feltételei között szükségesnek mutatkozik – és elsődleges célkitűzésnek teendő – a külső anyagi és technikai segítség növelése, amely aztán a nemzeti szakhatóságok gyorsabb ütemű beavatkozásával párosítva gyorsítaná a gazdasági-társadalmi és kulturális-tudományos reformprogramok lezárását regionális szinten, és elősegítené ezeknek az országoknak a regionális és globális értékkörforgásba való bekapcsolódását is.

Ilyen körülmények között szükségszerűnek mutatkozik a jelenlegi fogalmakkal, elvekkel, keretnyilatkozatokkal stb. tele időszakon való túllépés a közérdekű alapcélkitűzések gyakorlati megvalósítási módjainak megkeresése felé. Ha számításba veszünk néhány meghatározó tényezőt, mint például a nemzetközi, regionális, globális, anyagi és szellemi értékek körforgásába – együttműködések során – bevonható emberi és anyagi erőforrásokat, a földrajzi elhelyezkedést, amely jótékony hatással van a kölcsönösségi viszonyokra és amelyet a közös nyelv, történelem és kultúra, a közös szellemiség is elősegít a mesterséges beavatkozásokból származó szakadások ellenére, valamint a nemzetközi intézmények összességét tekintbe véve a tárgyalóképesség megerősödését, belátható, hogy a kétoldalú és többoldalú kapcsolatok, a kereskedelmi és gazdasági, technikai, tudományos és kulturális együttműködési kapcsolatok megszilárdulása Kelet- és Közép-Európában ténylegesen szükségszerű. Ugyanakkor az EU Földközi-tengeri szintű és afrikai valamint közép-keleti kitekintésű gazdasági és politikai-diplomáciai stratégiájával kapcsolatos újragondolási folyamat filozófiáját is hangsúlyoznám. A barcelonai euromediterrán konferencia (1995 novembere) az Európa – Földközi-tenger térség politikájának új fogalmát határozta meg, az Észak-Dél irányú partneri kapcsolatokat, amelyek keretében mindkét félnek jogai és kötelezettségei vannak: a „Barcelonai Nyilatkozat" valóban vonatkozási pont értékű az Európa – Földközi-tenger térség politikájának meghatározásában, és véleményem szerint ezt a vonatkozást hamarosan gyakorlatba is kell ültetni a Dél – Földközi-tenger régió gazdasági reformjainak szorgalmazása, a közép-keleti békefolyamat újrakezdése és a világgazdaság irányába történő nyitás által. A Földközi-tengertől délre fekvő országok gazdaságai kezdenek túllépni hatalmas nehézségeiken és politikai opcióikat is fokozatosan hozzászelidítik a világgazdaságba való beilleszkedés folyamatához. Azt tartom, hogy a jövő szabadkereskedelmi régiójának fő biztosítékát a regionális biztonság és stabilitás megteremtése fogja képezni. Ám a Földközi-tengertől délre fekvő államok gazdaságának fejlődése és korszerűsítése annak függvénye, hogy lesz-e elég sok külföldi és belföldi befektető, aki ezekben az országokban beruházásokat végezzen. A belső és külső nehézségek ellenére az Európai – Földközi-tenger régió ipari, kereskedelmi és beruházási együttműködések progresszív ösztönzése általi megteremtése a fejlődő országok világgazdaságba történő beilleszkedési folyamatának egyik vívmánya.

Regionális szinten az Európai Unió bővítési politikájának újabb dimenziója jelenik meg az együttműködést és a közép- és délkelet-európai államoknak az európai körforgás anyagi és szellemi értékeinek körforgásába való bevonását célzó kapcsolatokban. Ennek a stratégiának gyakorlati következménye újabb tíz állam csatlakozása az Unióhoz 2004. május 1-jén, őket más országok is követni fogják 2007 elején, Románia és Bulgária. Így lesz az Európai Unió a „27-ek" és még sokak szövetsége. Az Európai Unió nyitása Európa közép- és délkeleti részei felé a bővítési folyamat stratégiájának valóságosságát tükrözi, azt, hogy elismerik egy közös, azonos civilizációval rendelkező Európa meglétét.

Véleményem szerint, arra való tekintettel, hogy a kölcsönös függési és kölcsönös kiegészítési viszonyok regionális és globális szinten egyre fontosabbakká válnak, sokkal komolyabban kellene venni azokat a törekvéseket, amelyek arra keresnek hatékony utakat és módokat, hogy a Duna – Fekete-tenger és Európa – Földközi-tenger geostratégiai és gazdasági térségekben regionális szinten az együttműködési kapcsolatokat megszilárdítsák. A Földközi-tengeri Gazdasági Együttműködés Fórumát – amely egyike a „legnagyratörőbb" regi-

[5]1995-2000 között a Bank olyan jelentős projekteket támogatott (körülbelül 500 milló eurónyi összeggel), amelyeknek a munkahelyteremtést, lakásépítést, kórház- és iskolaépületek korszerűsítését, menekültek és természeti csapások áldozatai számára sürgősségi programokat céloztak meg. 1999-ben a Bank egy adakozást kezdeményezett (egymillió euró).

onális projekteknek – 1992-ben alapították és 11 állam csatlakozott hozzá: Albánia, Azerbajdzsán, Bulgária, Georgia, Görögország, Moldva Köztársaság, Oroszország, Örményország, Románia, Törökország és Ukrajna. A Fórum fő célkitűzése egy szabadkereskedelmi övezet kialakítása valamint az együttműködés megteremtése a szállítás és távközlés infrastruktúrája, a környezetvédelem, az energiaellátás, az ipar, a mezőgazdaság, a turizmus, a tudomány és a technika terén. Mint a régió gazdasági szervezete, a „Fekete-tenger Térségbeli Gazdasági Együttműködési Program" igyekszik elősegíteni az Európai Unióval való együttműködés kialakítását, főleg a kereskedelem és a külföldi beruházások liberalizálása, a tudomány és technika, az infrastruktúra, a terrorizmus és a szervezett bűnözés terén.

Az elemzéseket és a gondolkodást tartós és hatékony kapcsolatok alapletételének és kifejlesztésének szolgálatába kell állítani, amelyek a kigondolásuk pillanatától a gyakorlati kivitelezés felé tartanak, figyelembe véve a földrajzi elhelyezkedést, a kulturális-emberi erőforrást, a kereskedelem, a beruházások és a technika változásait, a nemzeti entitásoknak az új európai és globális helyzethez való hatékony csatolásának imperatívuszát, a nemzetközi kapcsolatokban a régiók közti tárgyalóképesség növelését. A világ geostratégiai szempontból két legfontosabb térségének ugyanaz a civilizációja, és a föld többi régiója is ugyanebbe az irányba halad, a történelem és kultúra bizonyos sajátosságai mellett is.

A közép- és délkelet-európai valamint az Európa – Földközi-tenger és Duna – Földközi-tenger térség kapcsolatai szilárdulnak és egyre változatosabbá válnak. Ez a folyamat nem az euro-atlanti struktúrák bővítésének alternatívája, hanem ennek a folyamatnak kiegészítője, és feladata az, hogy az együttműködési egyezmények résztvevőinek anyagi és emberi erőfeszítéseit hatékonyabbá tegye, elősegítve a gazdasági-társadalmi struktúrák gyorsabb ütemű fejlődését és korszerűsödését.

Bár a globalizációs folyamat és a regionális biztonság megvalósítása körül a világ államainak még egymással ellentétes álláspontjuk van, a világgazdaság irányát csak akkor sikerülhet a tartós növekedés irányába terelni, ha az európai uniós és a világ többi geostratégiai és gazdasági térsége között tartós együttműködési kapcsolat áll fenn.

A nemzetközi kapcsolatok dinamikáját figyelve – különösen a gazdaság szintjén – nyilvánvalóvá válik, hogy az északamerikai és európai térségek közötti gazdasági és politikai-diplomáciai együttműködés fontosabbá vált és más méreteket öltött, mint eddig.

Szerintem kitüntetett fontossággal bír az államközi gazdasági integráció formáinak összehasonlító elemzése valamint a két entitás szintjén működő fejlesztési modellek lényegi vonásai is.

Az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezményt, a NAFTA-t a Lisaboni Stratégia célkitűzéseinek megvalósítása szempontjából szemlélve, amely egy versenyképes és dinamikus, tudáson alapuló „közös gazdasági növekedési modellt" állít elénk, nyilvánvalóvá válik egyrészt az AEÁ helyzete, a maga világméretű nagyhatalmi vonatkozásával (messze elöl jár technikai újítás- és teljesítményképességével, nagyfokú alkalmazkodóképességével, amely hamar képes reagálni a világgazdaság változásaira), másrészt az Európai Unió saját felépítésének lényegi jegyeivel (közös gazdaságpolitikák, közös társadalmi modell, nemzetfölötti struktúrák).

Az EU és az AEÁ kapcsolatainak fordulópontjai:

– *Transzatlanti nyilatkozat* (1990) a gazdasági, politikai, diplomáciai és világbiztonsági partneri kapcsolatok megszilárdításáról;

– *Új transzatlanti programterv aláírása* (1995), amely közös akciókat javasolt: a béke, a demokrácia és a fejlődés fenntartása a világban a globális kihívásokra és a világgazdaság fejlesztésére adott válaszként;

– *Transzatlanti Gazdasági Társulás elindítása* (1998).

Az Európai Unió és az AEÁ között Washingtonban létrejött csúcstalálkozó 2005 júniusában, amelyen részt vett az AEÁ elnöke és (az EU elnökségének képviseletében) Luxemburg miniszterelnöke valamint az Európai Bizottság elnöke;

A legfontosabb napirendi pont a partneri kapcsolat újraindítása volt, különös tekintettel az üzleti élet összetevőre és a kölcsönös beruházások támogatására. Ugyanakkor az Európai Parlament és az AEÁ Kongresszusa közötti törvényeket érintő párbeszéd ösztönzésének szükségességét is hangsúlyozták, amely majd alapul szolgálhat a tervezett Transzatlanti Üléshez.

Az ezzel az alkalommal megegyezett „Közös Nyilatkozat" számba veszi a transzatlanti együttműködés legsürgősebben érintendő területeit:

– a beruházási ügyleteket és a beruházás változásait gátoló akadályok eltávolítása egy működőképes transzatlanti piac megteremtése céljából. Ezen célkitűzés megvalósításának alapvető követelményeként a felek a törvénykezés terén való együttműködés hangsúlyozását, a tőkepiacok és a közbeszer-

zések nyitottá tételét, az intellektuális jogok védelmét és a szolgáltatások terén a két fél által nyújtott szakképzés kölcsönös elismerését állapították meg[6],

– a nemzetközi kalózkodás és a szellemi termékek hamisítása elleni harc,

– a tömegpusztító fegyverek elítélésének és a terrorizmus elleni harc terén való szorosabb együttműködés,

– a demokrácia, a jogállamiság és az emberi jogok világszintű támogatása,

– a béke és stabilitás fenntartása a régiókban nemzetközi konszenzus megvalósítása által.

A transzatlanti gazdasági párbeszéd továbbvitele és intenzívebbé tétele mellett szól a gazdasági, anyagi, technikai és emberi erőforrásbeli lehetőségek magasabb szintű értékesítésének valós szükségszerűsége, amely jelenség meghatározó a két földrajzi-gazdasági térség fejlődése szempontjából, továbbá pozitív hatással van a nemzetközi kapcsolatok alakulására is a világbiztonság keretein belül. Samuel Huntington, az ismert közgazdász mondja, hogy az Amerikai Egyesült Államok nagyhatalom, de külpolitikáját egyre nagyobb mértékben határozzák meg a gazdasági érdekek és az etnikai csoportok lobbija.[7]

Az AEÁ alapvető stratégiai érdekei közé sorolható a világgazdasági rendszer és a nemzetközi piacok összeomlásának megelőzése valamint a vezető pozíció fenntartásához szükséges energiaforrások biztosítása[8].

Az AEÁ mellett az Európai Unió is megerősítette a maga gazdasági alapjait, és politikai-diplomáciai téren is világszinten nagyobb szava van. A Lisaboni Stratégiának (annak átjavított változatának) három fő pillére van: az újítás és ismeretszerzés, az üzleti élet fejlesztése és a humán erőforrás tőke magasabb szintű értékesítése.

Az Új Transzatlanti Piac alapjait különösen a kereskedelemben és a beruházásokban tapasztalható változások méretei tükrözik.

Az Európai Unió legfontosabb kereskedelmi és beruházási partnere az AEÁ: 2004-ben az EU 235 milliárd euró (teljes exportjának 24%-a) értékű árut exportált az AEÁ-ba, míg az AEÁ-ból hozott importáru értéke elérte a 160 milliárd eurót (teljes importjának 15,3%-át).

A kereskedelmi ügyletek növekedése az EU kereskedelmi többletének növekedését tükrözi: 32 milliárd euróról 2000-ben 76 milliárd euróra 2004-ben.

Az Európai Unió kereskedelmi mérlege többletének állandó növekedése főleg az AEÁ-ból hozott importáruk mértékének nagyfokú csökkenésének köszönhető: 205 milliárd euróról 2000-ben csupán 157 milliárd euróra 2004-ben.

A kölcsönös befektetések pozitív tényezők: az AEÁ külföldi beruházásainak több mint 60%-a az EU-ból származik, és az AEÁ külföldi beruházásainak kb. 45%-a az EU felé irányul.

Az euro-atlanti térség minden kétséget kizáróan tükrözi a globalizáció és regionalizáció közötti kölcsönös függési viszony folyamatának újabb méreteit, föltétlenül szükséges tehát, hogy ez az egység a világ minden táján kialakított tartós stabilitáspólusok által gyakorlati formát öltsön. Az euro-atlanti térség demokratikus eszményeken és a világ fejlődéséről alkotott egységes elképzelésen alapuló megszilárdítására irányuló törekvések lehetővé teszik most, az ezredév elején az Észak-Atlanti Szövetségnek, hogy kulcsszerepet játsszon a regionális és globális biztonsági folyamatokban. Ugyanakkor egyes európai szakemberek azt tartják, hogy az AEÁ ki kell fejlessze magában azt a képességet, hogy az EU-t magával egyenlő globális szintű partnerként fogadja el a nemzetközi problémák megoldásának folyamatában.

Kétségkívül a világ fejlődésének vonalát a XXI. században a nagy geostratégiai és gazdasági térség, Európa és Amerika szintjén történő együttműködési viszonyok újabban megmutatkozó méretei és ezeknek a térségeknek a többi nagy térséggel (Ázsiai – Csendes óceán térség, Afrika, Közép-Kelet és a volt Szovjetunió) megvalósuló együttműködési kapcsolatának egyensúlya fogja meghatározni.

Románia helye és szerepe a globalizáció és a térségbe való beilleszkedés folyamatában

Nagy tudósunk, Nicolae Iorga Romániát a nyugat-európai és a bizánci keleti értékek olvasztótégelyének nevezi, amely a Balkánhoz tartozik, de nem annak egységes részeként, hanem földrajzi elhelyezkedésében. Ez a pozíciója ma meghatározó szerepet játszik a kistérségek és térségek közötti együttműködési és a határmenti együttműködési viszonyok (az euro-atlanti struktúrákba való beilleszkedés folyamatának kiegészítője) fejlődésében, és pozitív hatással van a nemzetgazdaságok hatékonyabbá és korszerűbbé tételében és a régió biztonságának megteremtésében.

[6] A dokumentum megállapítja, hogy mind Brüsszel, mind Washington „munkaterveket" fog javasolni (pontosan megállapított határidők és felelősségi körök meghatározásával), amelyeket 2006 végéig kivitelezni is fognak.

[7] Samuel Huntington: *Az Amerikai nemzeti érdek eróziója*, Külügyminisztérium, szeptember /október, 1977.

[8] Robert Litan: *A globalizáció kihívásai: az AEÁ szerepe a világkereskedelem és a beruházások helyzetének alakításában*, Brooking Institution Kiadó, 2001.